

Право інтелектуальної власності

УДК 347.77:004.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15532979>

Штучний інтелект і патентне право в Україні: виклики для правової системи

Кірін Роман Станіславович,

доктор юридичних наук, доцент, головний судовий експерт
Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України, м. Дніпро, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

Вознюк Наталія Іванівна,

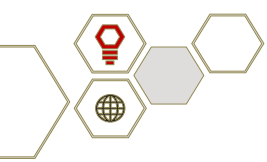
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, юридичний
факультет, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.
Луцьк, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6705-0497>

Старчук Оксана Володимирівна,

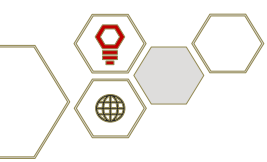
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін, юридичний факультет, Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2816-9951>.

Прийнято: 13.05.2025 | Опубліковано: 28.05.2025

Анотація. У роботі розглянуто правові особливості взаємодії між штучним інтелектом (ШІ) та сферою охорони прав інтелектуальної власності, зокрема, в контексті патентування результатів, створених із залученням автономних або напіваавтономних алгоритмів. **Метою** статті є аналіз

актуальних викликів для патентної системи України у зв'язку зі стрімким розвитком ІІІ та його активним застосуванням у процесах створення нових технологічних рішень. **Методологічною** основою дослідження є системний і порівняльно-правовий аналіз, що дозволило порівняти українську практику з підходами, запровадженими у США, Європейському Союзі, Великобританії, та міжнародними рекомендаціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності. **Результати** дослідження свідчать про наявність суттєвих правових прогалин, які перешкоджають ефективному функціонуванню системи патентного захисту в умовах стрімкого розвитку технологій ІІІ. Насамперед виявлено відсутність визначених механізмів для об'єктивного та правового оцінювання творчого внеску ІІІ у процес створення технічного рішення, що унеможлиблює належне встановлення обставин виникнення права інтелектуальної власності. Відсутні також прозорі процедури фіксації і перевірки джерела походження патентованих об'єктів, що дозволяє уникати належного розкриття інформації про використання ІІІ у процесі розробки винаходу. Водночас щодо правозастосування виявлена недостатня адаптованість чинних процедур патентної експертизи до аналізу нетипових, генерованих ІІІ технічних рішень, а також відсутність усталеної практики розгляду відповідних справ у судовій системі. У статті запропоновано комплекс рекомендацій, серед яких удосконалення правових критеріїв визначення авторства в умовах взаємодії людини та ІІІ. Окремо наголошено на важливості поступової гармонізації українського законодавства з міжнародними підходами, сформульованими у практиці таких юрисдикцій як ЄС, США та Великобританія, а також у рамках діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності. **Висновки** цього дослідження свідчать про критичну потребу у комплексному оновленні патентного законодавства України з огляду на активне впровадження ІІІ в інноваційну діяльність. Насамперед йдеться про розробку чітких правових підходів до визначення авторства в умовах, коли ІІІ виступає як інструмент або навіть автономний

учасник творчого процесу. Необхідно також запровадити прозорі вимоги до розкриття обставин використання ІІ у створенні об'єкта винаходу та удосконалити механізми експертного аналізу таких рішень у патентній процедурі.

Ключові слова: цифрові технології, авторство, правове регулювання, алгоритмічна творчість, експертиза патентів, правовий статус, адаптація законодавства.

Artificial intelligence and patent law in Ukraine: challenges for the legal system

Roman Kirin,

Doctor of Law, Associate Professor, Chief Forensic Expert of Dnipropetrovsk
Research Forensic Centre of Ministry of Internal Affairs of Ukraine,
Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

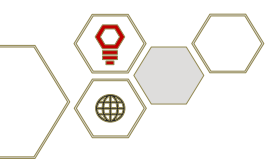
Nataliia Vozniuk,

Senior Lecturer, Department of Civil Law Disciplines, Faculty of Law,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6705-0497>

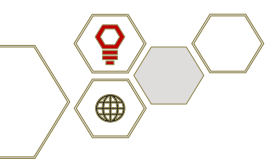
Oksana Starchuk,

Candidate in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Civil Law Disciplines, Faculty of Law, Lesya Ukrainka Volyn National
University, Lutsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2816-9951>

Abstract. The article examines the legal features of the interaction between AI and the intellectual property rights protection field, particularly in patenting the results created using autonomous or semi-autonomous algorithms. The **article aims**

to analyze the current challenges for the patent system of Ukraine in connection with the rapid development of artificial intelligence (AI) and its active use in creating new technological solutions. **Methods.** The methodological basis of the study was a systematic and comparative legal analysis, which allowed comparing Ukrainian practice with the approaches introduced in the US, EU, UK, and World Intellectual Property Organization recommendations. The **study results** show that significant legal gaps impede the effective functioning of the patent protection system in the context of the rapid development of AI technologies. First of all, the lack of defined mechanisms for objective and legal assessment of the creative contribution of AI to the process of creating a technical solution was revealed, which makes it impossible to properly establish the circumstances of the emergence of intellectual property rights. There are also no transparent procedures for fixing and verifying the source of origin of patented objects, which allows for the avoidance of proper disclosure of information about the use of AI in developing an invention. On the law enforcement side, the author reveals that the current patent examination procedures are not sufficiently adapted to the analysis of atypical technical solutions generated by AI and that there is no established practice of considering such cases in the judicial system. The article offers recommendations, including improving the legal criteria for determining authorship in human-AI interaction. The author emphasizes the importance of gradual harmonization of Ukrainian legislation with international approaches formulated in the practice of such jurisdictions as the EU, the USA, and the UK, as well as within the framework of World Intellectual Property Organization activities. The conclusions of this study demonstrate the critical need for a comprehensive update of Ukraine's patent legislation, given the active introduction of AI into innovation activities. First and foremost, it is necessary to develop clear legal approaches to determining authorship in AI, acting as a tool or even an autonomous participant in the creative process. It is also essential to introduce transparent requirements for disclosing the circumstances of the use of AI in the

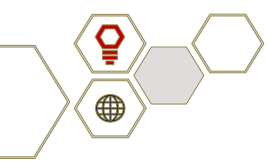
creation of an invention and to improve the mechanisms for expert analysis of such decisions within the patent procedure.

Keywords: digital technologies, authorship, legal regulation, algorithmic creativity, patent examination, legal status, adaptation of legislation.

Постановка проблеми. Технології штучного інтелекту (ШІ) сьогодні стають ключовими чинниками розвитку сучасного суспільства, сприяючи трансформації наукових досліджень, промисловості, економіки та бізнесу. Інтеграція інтелектуальних систем у виробничі процеси, сферу послуг, медицину, транспорт, аграрний сектор і навіть правосуддя відкриває нові горизонти для інноваційної діяльності, адже ШІ здатен не лише виконувати складні аналітичні завдання, а й генерувати нові технічні рішення, які можуть бути об'єктами правової охорони, зокрема — патентування.

В умовах цифрової трансформації України, важливим завданням є створення правового поля, яке б відповідало викликам часу та забезпечувало ефективний правовий захист інновацій. Патентне право як інструмент охорони технічних рішень, повинно реагувати на нові технологічні реалії, зокрема, враховувати участь або навіть провідну роль ШІ у створенні винаходів. Однак, чинне законодавство України не містить чітких норм щодо правового статусу результатів, створених ШІ, що породжує численні теоретичні дискусії та практичні труднощі.

Проблема правового регулювання інтелектуальної діяльності нейромережі полягає у відсутності єдиної позиції щодо авторства, правонаступництва та патентоспроможності винаходів, що створені з використанням або за сприяння ШІ-алгоритмів. Це, у свою чергу, ставить перед наукою і правозастосовною практикою нові завдання: розробку концептуальних підходів до визнання ШІ суб'єктом або інструментом творчої діяльності, а також реформування національного законодавства відповідно до глобальних трендів.

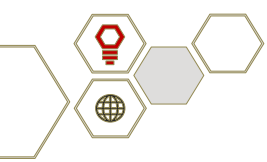

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова думка дедалі активніше звертається до проблем правового регулювання ІІІ, зокрема, в контексті захисту інтелектуальної власності. У фокусі дослідників — питання правосуб'єктності ІІІ, механізмів патентування інновацій, створених із його використанням, а також гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Одним із найактуальніших напрямів досліджень є оптимізація правових механізмів охорони інтелектуальної власності в умовах цифровізації. Зокрема, в одній з попередніх статей Р. С. Кіріна, Б. В. Гутого та О. С. Дніпрова [1] обґрунтовано потребу у створенні гнучкого нормативного інструментарію для регулювання результатів інтелектуальної діяльності, створених або модифікованих за участю ІІІ. Автори вказують на правову колізію між принципом персонального авторства й реальністю функціонування автономних алгоритмів, що здатні самотійно генерувати технічні рішення.

У цьому контексті суттєвий внесок робить О. О. Кульчій [2], який аналізує зміну концептуальних засад інституту авторського права в умовах появи генеративного ІІІ. Хоча стаття переважно зосереджена на авторському праві, вона висвітлює критичне питання — хто має визнаватися автором: людина, яка створила алгоритм, чи сама система, яка здатна генерувати унікальні об'єкти. Ці підходи можна адаптувати до патентного права, де також стоїть питання про походження і суб'єктність інновації.

Не менш важливою є й інша колективна робота [3], де увагу зосереджено на проблемах гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері інтелектуальної власності (ІВ). Зокрема, автори вказують на необхідність імплементації положень директив Європейського Союзу (ЄС) та рішень європейських судів у контексті правового режиму результатів, створених штучним інтелектом. Це дає підстави для формулювання підходів, які враховують міжнародний досвід, але адаптуються до українських правових реалій.

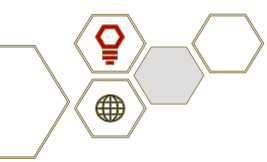
Цікаве поєднання теоретичних і практичних аспектів представлено у праці А. О. Касич зі співавт. [4], де розглядаються можливості і ризики використання ІІІ у креативній індустрії. Автори наголошують, що ІІІ перестає бути лише інструментом — він починає впливати на концепт «інтелектуальної власності», зокрема, на межі між технічним і творчим вкладом людини. Це підкріплює тезу про потребу переосмислення підходів до патентування об'єктів, створених із мінімальним людським втручанням.

Низка робіт зосереджена на судово-адміністративному захисті прав інтелектуальної власності. Так, Н. В. Білоцерковець [5] систематизує підходи судової практики до вирішення спорів у сфері ІВ, не торкаючись безпосередньо ІІІ, однак окреслює базові інституційні виклики. У свою чергу, Г. А. Капліна та В. В. Гуркіна [6] розглядають проблематику захисту прав ІВ у період воєнного стану, звертаючи увагу на те, що нестабільність державного управління негативно впливає на регулювання нових технологій, зокрема ІІІ.

Питання порівняльного правознавства глибоко розкриває М. О. Кармазін [7], який проводить аналіз моделей захисту ІІІ-інновацій у США, Великобританії та Китаї. Ця робота особливо важлива для виявлення розбіжностей у підходах, наприклад, між жорсткою позицією США щодо людського авторства і більш гнучкими ініціативами в Азії. Це створює аналітичну базу для формулювання власного бачення нормативної адаптації в Україні.

Крім того, праці О. Полуховича [9] та Ю. І. Тюрі [10] розглядають як практичні, так і теоретичні аспекти охорони об'єктів, створених за допомогою ІІІ, пропонуючи шляхи модернізації законодавства України. Вони наголошують на необхідності розробки спеціального правового режиму для ІІІ-інновацій, а також на важливості міждисциплінарного підходу — залучення фахівців з інформаційних технологій, юристів, етичних комісій.

Зарубіжний погляд пропонують О. Balym [11] та S. Zalievskiy [12], які аналізують проблеми цивільної правосуб'єктності ІІІ в умовах європейського

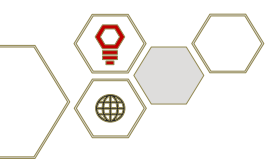

права. Особливу увагу приділено визначенню меж відповідальності за дії алгоритмів, що має безпосереднє значення для сфери патентного права, де суб'єктність має вирішальне значення для отримання правової охорони.

У цілому, усі розглянуті джерела демонструють високий рівень наукового інтересу до проблеми взаємодії ІІІ та інтелектуального права. Водночас більшість із них зосереджується або на загальних концептуальних підходах, або на питаннях авторського права, залишаючи сферу патентного права менш дослідженою. Існує також відсутність єдиної позиції щодо правового статусу результатів інтелектуальної діяльності, створених ІІІ, а також бракує аналітичних матеріалів щодо практики правозастосування в Україні. Усе це обґрунтовує наукову новизну та практичну важливість запропонованого дослідження, яке спрямоване на виявлення правових прогалин, аналіз міжнародного досвіду, формулювання рекомендацій для судів і патентних органів та розвиток цілісного підходу до нормативної адаптації системи патентного права України в умовах технологічної трансформації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючу кількість досліджень, у сфері патентного права все ще залишаються невирішеними ключові аспекти, пов'язані з авторством і правовим статусом винаходів, створених ІІІ. Зокрема, законодавство України не враховує специфіки автономної чи напіваавтономної творчої діяльності ІІІ, не має чітких критеріїв оцінки внеску алгоритмів у процес винахідництва та не пропонує процедур для визначення правомірності авторства в умовах застосування ІІІ. Таким чином, стаття спрямована на заповнення цих наукових і практичних прогалин шляхом аналізу поточного стану правового регулювання, вивчення міжнародного досвіду та розробки підходів адаптації патентного законодавства України до викликів цифрової епохи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем правового регулювання патентування результатів

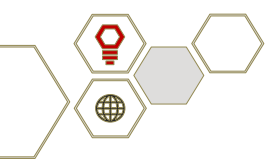
інтелектуальної діяльності, створених за участі або за допомогою ШІ, в контексті українського законодавства.

Завдання статті:

1. Оцінити чинне законодавство України у сфері патентного права на предмет його здатності реагувати на виклики, пов'язані з ШІ.
2. Дослідити міжнародний досвід правового врегулювання патентування технологій, створених з використанням ШІ.
3. Розробити пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства для адаптації до потреб цифрової економіки та інноваційного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдяки розвитку машинного навчання, нейронних мереж, обробки природної мови та комп'ютерного зору, ШІ вже давно вийшов за межі теоретичних моделей і впроваджується у найрізноманітніші сфери: охорону здоров'я, фінансові послуги, правосуддя, освіту, агросектор, транспортну логістику, оборонну промисловість і креативну індустрію. Здатність до швидкого аналізу великих масивів даних та пошуку оптимальних рішень робить його незамінним інструментом у задачах високої складності, де людські можливості обмежені. Генеративний ШІ науковці відносять до обчислювальних методів, здатних створювати умовно новий, змістовний контент, такий як текст, зображення або аудіо, на основі навчальних даних [2, 142]. Генеративна модель ШІ визначається як тип архітектури машинного навчання, що застосовує алгоритми для створення нових екземплярів даних на основі шаблонів і зв'язків, виявлених у навчальних даних.

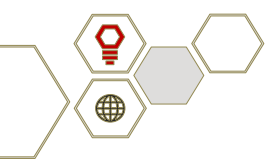
Одним із ключових напрямів використання ШІ є створення нових технологічних рішень і продуктів. Системи ШІ дедалі частіше є не лише допоміжним інструментом, а активним учасником процесу розробки інновацій — вони здатні генерувати алгоритми, моделювати фізичні чи хімічні процеси, створювати дизайн пристроїв, прогнозувати ефективність матеріалів

або структур, оптимізувати інженерні конструкції тощо. Наприклад, у фармацевтиці ІІІ використовується для пришвидшеного розроблення нових молекул і лікарських засобів, у машинобудуванні — для створення прототипів, у програмуванні — для написання коду або автоматичної генерації програмних модулів, в освіті – для забезпечення навчального процесу [13].

Роль ІІІ в інноваційних процесах дедалі більше виходить за межі допоміжної. Його застосування змінює суть традиційного винахідництва – з індивідуального людського творчого процесу воно перетворюється на гібридну діяльність, де рішення продукуються через взаємодію людини та інтелектуальної системи. Така трансформація породжує потребу в оновленні нормативно-правової бази, адаптації правових дефініцій та закріпленні нових моделей регулювання прав на результати ІІІ-генерованої інтелектуальної діяльності.

На сьогодні правова база України у сфері патентного права в цілому регулює відносини, що виникають у процесі створення, охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Основним нормативно-правовим актом, що визначає засади патентування, є Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [14], а також Цивільний кодекс України (розділ IV) [15]. У цих документах передбачено, що суб'єктом прав на винахід може бути лише фізична особа, яка здійснила винахідницьку діяльність, тобто створила технічне рішення, що відповідає критеріям новизни, винахідницького рівня та промислової придатності. У цьому контексті виникає фундаментальна проблема: ІІІ, як система, що не є фізичною особою, не може розглядатися ані як автор, ані як заявник, що отримує охоронний документ. Таким чином, патентне законодавство України залишається прив'язаним до антропоцентричної моделі творчості [16].

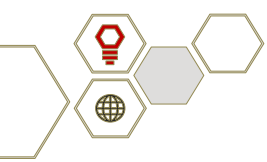

Ця обставина породжує низку практичних і юридичних проблем для винахідників, дослідників і компаній, які використовують ШІ для створення інноваційних рішень. Однією з головних проблем є питання авторства: якщо технологія створена або згенерована ШІ-системою, то незрозуміло, хто саме має вважатися автором чи власником прав. У нинішньому законодавчому полі відповіді на ці питання залишаються відкритими.

Поточна українська патентна система, як і більшість національних юрисдикцій, поки не передбачає механізмів легального визнання «автономних» інновацій, створених виключно або переважно ШІ. Винаходи, створені без безпосередньої участі людини, не можуть бути предметом патентного захисту відповідно до чинного законодавства, адже відсутній юридичний суб'єкт, якому могли б належати права на об'єкт. Це означає, що частина потенційно патентоспроможних інновацій може залишитися без правового захисту або бути поданою на патент як створену людиною, що викликає ризики недійсності такого патенту у разі виявлення факту самостійної генерації ШІ.

У результаті в Україні, як і в багатьох інших країнах, спостерігається нормативна прогалина, яка не дозволяє ефективно реагувати на виклики, що постають перед патентною системою в епоху стрімкого розвитку штучного інтелекту. Розробка нових підходів до визнання та охорони інтелектуальних продуктів, створених за участі або за допомогою автономних інтелектуальних систем, вимагає сьогодні як наукового осмислення, так і законодавчого втручання.

Наведена нижче таблиця узагальнює основні проблеми та виклики, з якими стикається українська правова система в цій сфері, а також визначає можливі наслідки такої нормативної невизначеності (табл.1).

Таблиця 1

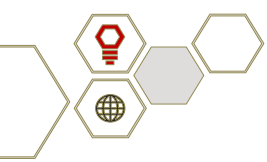
Проблеми та виклики для правової системи України у сфері патентного права в контексті використання ІІІ

Проблема	Суть проблеми
Відсутність правового статусу ІІІ	ІІІ не визнається суб'єктом права, тому не може бути автором чи заявником на патент
Неврегульоване питання авторства	Неясно, кому належать права на винаходи, створені з допомогою ІІІ — розробнику, користувачу чи власнику ІІІ
Труднощі з визначенням винахідницького рівня	Рішення, згенеровані ІІІ, можуть бути унікальними, але не мати «людського» творчого підходу
Відсутність окремих процедур подання заявок	Не існує алгоритмів оформлення заявок, якщо винахід створено за допомогою ІІІ
Низька обізнаність експертів і заявників	Патентні експерти не завжди мають належні інструменти та знання щодо оцінки ІІІ-розробок
Відсутність гармонізації з міжнародними підходами	Українське законодавство відстає від рекомендацій ВОІВ і практик країн ЄС, США

Джерело: створено авторами

Аналіз наведених проблем засвідчує, що правова система України потребує комплексного оновлення у сфері патентного права, з урахуванням нових реалій цифрової економіки. Відсутність чітких положень щодо авторства, статусу результатів діяльності ІІІ та способів їх патентування не лише ускладнює захист інновацій, але й створює ризики правової невизначеності, зловживань та втрати конкурентних переваг на міжнародному рівні. З огляду на швидкий темп розвитку технологій, важливо вже сьогодні розпочати формування законодавчих механізмів, які б дозволили ефективно регулювати створення і захист результатів інтелектуальної діяльності, пов'язаних із ІІІ, забезпечуючи баланс між технологічним прогресом і правовою визначеністю.

Міжнародна спільнота стикається з такими ж викликами, що й Україна, у контексті патентного права та стрімкого розвитку ІІІ. Попри відмінності у

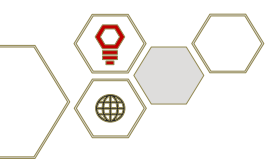

правових системах, більшість юрисдикцій поки не визнають ІІІ як суб'єкт права, здатного виступати автором або заявником на отримання патенту. Водночас деякі країни вже здійснюють спроби адаптувати свої нормативно-правові підходи до нових технологічних реалій, створюючи підґрунтя для майбутніх змін [11].

У Сполучених Штатах Америки (США) позиція Патентного та торговельного відомства (USPTO) є доволі чіткою: патент може бути видано лише тоді, коли винахід має людського автора. У кількох відомих справах, зокрема, щодо заявок, пов'язаних із системою DABUS — ІІІ, створених Стівеном Таллером — американські суди підтвердили, що тільки фізична особа може бути визнана автором винаходу. При цьому у США активно ведуться дискусії на рівні експертної спільноти щодо можливості майбутнього перегляду цієї позиції, зокрема, у випадках, коли людський вклад мінімальний або зводиться тільки до керування системою ІІІ [7].

Євросоюз у цілому поділяє підхід та практику США. Зокрема, Європейське патентне відомство (ЕРО) послідовно відмовляє у реєстрації заявок, у яких як автора зазначено штучний інтелект, мотивуючи це тим, що така технологія не має юридичної суб'єктності. У справі DABUS було чітко вказано, що чинна правова система визнає автором тільки фізичну особу, що унеможлиблює офіційне визнання ІІІ у цій ролі. Водночас європейські інституції активно розробляють нову нормативну базу для регулювання ІТ-сфери, включно з використанням штучного інтелекту, яка потенційно може охоплювати й питання охорони об'єктів інтелектуальної власності, створених із його залученням.

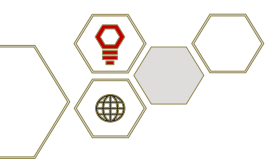
Велика Британія також продемонструвала жорстку позицію щодо авторства ІІІ. У 2021 році Високий суд Англії та Уельсу постановив, що ІІІ не може бути визнаний винахідником, оскільки не є особою згідно із законом. Хоча британське законодавство потенційно допускає ширше трактування винахідництва, судові органи дотримуються традиційного підходу. Варто

зазначити, що у Великобританії тривають парламентські слухання з приводу реформування інтелектуального законодавства, з урахуванням ІІІ [7].

На глобальному рівні Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) ініціювала обговорення з країнами-членами щодо правового статусу ІІІ у сфері патентування. У рамках публічних консультацій ВОІВ було зібрано низку експертних думок, які відображають широкий спектр позицій: від повної підтримки ідеї надання ІІІ статусу винахідника до необхідності зберігати виключне авторство за людиною. ВОІВ не ухвалила обов'язкових рішень, проте, наголосила на потребі міжнародної гармонізації підходів до цієї проблеми, аби уникнути фрагментації у сфері прав на інтелектуальну власність [3].

Уроки, які Україна може винести з цього досвіду, передусім полягають у тому, що зволікання з нормативним реагуванням на появу автономної інтелектуальної творчості створює прогалини, які шкодять інноваційній екосистемі та перешкоджають захисту технологій на міжнародному рівні. Варто звернути увагу на європейські ініціативи зі створення спеціального правового режиму для об'єктів, створених за участю ІІІ, а також на дискусії щодо того як визначити «людський вклад» у співавторстві з інтелектуальною системою. Важливим кроком на шляху до оптимізації є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері інтелектуальної власності. Україна є учасницею основних міжнародних угод, таких як Бернська конвенція, Угода TRIPS, що визначають загальні принципи правового захисту. Проте, для ефективної адаптації до цифрової економіки необхідно імплементувати норми ЄС, зокрема Директиву ЄС 2019/790 про авторське право в цифровому ринку та Директиву 2004/48/ЄС про забезпечення прав інтелектуальної власності [17]. Це сприятиме не лише вдосконаленню захисту прав у цифровому середовищі, але й забезпечить відповідність України міжнародним стандартам.

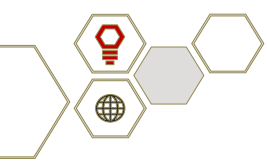

З огляду на стрімкий розвиток ІІІ та його активне використання у сфері створення інноваційних технологій, перед правозастосовними органами, зокрема судами, постають принципово нові виклики, що вимагають переосмислення традиційних підходів до тлумачення норм патентного права. У ситуації, коли чинне законодавство України не містить спеціалізованих положень щодо результатів, створених ІІІ, правозастосовці змушені адаптувати існуючі правові конструкції, спираючись на загальні принципи права, зокрема, принцип справедливості, добросовісності та правової визначеності.

Суддям, експертам у сфері інтелектуальної власності та патентним відомствам необхідно враховувати, що винахід формально може підпадати під чинні критерії патентоспроможності, однак потребує особливої юридичної оцінки: визначення меж людського впливу, рівня автоматизації процесу, наявності або відсутності творчого внеску особи, що подає заявку.

У цьому контексті правозастосовній практиці варто формувати судову доктрину, згідно з якою ключовим елементом визнання авторства та законності патентування буде не лише наявність «винахідницького рівня», а й доведений людський контроль над процесом створення винаходу. Це особливо важливо в умовах, коли технічні системи стають дедалі автономнішими, і можливість простежити логіку їхніх дій суттєво ускладнюється. Таким чином, завдання суду — не лише оцінити формальну відповідність заявки вимогам, а й надати кваліфіковану юридичну оцінку ролі ІІІ у процесі створення об'єкта охорони.

Доцільно також на рівні судової практики визнати потребу у залученні технічних експертів, які могли б об'єктивно проаналізувати принципи функціонування відповідного ІІІ, оцінити рівень людського втручання та надати експертний висновок щодо новизни, інноваційності та автономності винаходу. Суддя, опираючись на такі висновки, зможе краще диференціювати: чи є заявка результатом людської творчості, підтриманої інструментами ІІІ,

чи йдеться про самостійну генерацію, яка нині перебуває поза межами правового захисту.

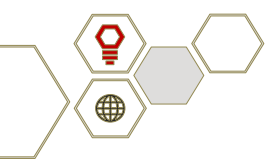
Окрему увагу варто звернути на добросовісність заявника. У разі виявлення факту приховування справжньої природи створення винаходу (наприклад, подання як «людського» того, що було повністю згенеровано ШІ), суд може визнати таку заявку недійсною. Таким чином, правозастосовна практика має сформувати сигнал для заявників: точність, відкритість і юридична чесність у подачі патентних заявок — запорука легітимного та ефективного захисту прав.

У перспективі доцільно створити судові рекомендації або методичні посібники для суддів, які б систематизували міжнародну практику, позиції ВОІВ, типові кейси та правові підходи до оцінки інновацій, створених ШІ. Такі документи стали б корисним орієнтиром у складних і технічно нових справах, де зіштовхуються сфери права і високих технологій.

У підсумку, роль правозастосовців — не лише в буквальному тлумаченні закону, а й у сприянні формуванню правової рамки, здатної відповідати сучасним технологічним реаліям. Суди України вже сьогодні можуть стати каталізатором формування правових стандартів у сфері ШІ, що згодом будуть закріплені в оновленому законодавстві.

Висновки. Отже, проведене дослідження викликів для правової системи України щодо проблем патентування результатів інтелектуальної діяльності, створених за участі або за допомогою ШІ, дозволило зробити наступні узагальнення.

1. Обґрунтовано, що взаємодія ШІ з патентним правом відкрила нову епоху у сфері охорони ІВ, яка супроводжується численними правовими, етичними та практичними викликами. Основні проблеми, з якими стикається українська правова система, пов'язані передусім із відсутністю належної нормативної бази для врегулювання прав на винаходи, створені за участі або за допомогою ШІ. Зокрема, чинне законодавство не визнає ШІ як суб'єкта,

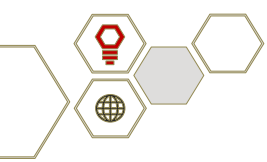

здатного бути автором чи заявником, не містить механізмів визначення людського внеску у випадку співавторства із системами ШІ та не враховує специфіки автономної генерації нових технічних рішень. У результаті це створює правову невизначеність, породжує потенційні спори між суб'єктами інноваційного процесу, знижує ефективність патентного захисту і гальмує впровадження передових технологій в Україні.

2. На підставі порівняльного аналізу міжнародного досвіду встановлено, що схожі проблеми мають місце і в інших країнах, однак такі юрисдикції як США, ЄС, Велика Британія та інші, вже ведуть активні дискусії на законодавчому, судовому й експертному рівнях, а міжнародні організації, зокрема ВОІВ, пропонують рамкові концепції для гармонізації підходів. Цей досвід може стати основою для формування в Україні власної моделі регулювання, що дозволить адаптувати правову систему до глобальних технологічних змін без втрати суверенності правової політики.

3. Аргументовано, що прогноз розвитку патентного права в Україні тісно пов'язаний із загальною цифровою трансформацією державного управління, правосуддя та економіки. У найближчі роки можна очікувати посилення інтересу до правового статусу продуктів інтелектуальної діяльності ШІ, зокрема, у формі законодавчих ініціатив, експертних обговорень, реформування патентного відомства та створення спеціалізованих технічних і юридичних експертних груп. Ймовірним є також поступовий перехід до гібридної моделі правового регулювання, де буде враховано не лише людський творчий внесок, а й автономну функціональність нейромереж. Такий підхід потребуватиме внесення змін до ключових нормативних актів, включно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а також відповідних положень Цивільного кодексу України.

4. Розкрито позицію, з огляду на швидкі темпи розвитку ШІ та його дедалі глибшу інтеграцію в процес створення нових технологій, щодо нагальної потреби українського законодавства не залишатися осторонь

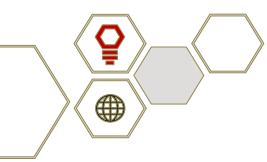

світових реформ. Без адекватної правової відповіді країна ризикує опинитися в ситуації, коли значна частина інновацій не матиме юридичної охорони або буде вразливою до порушень і зловживань. У цьому контексті правова адаптація є не просто бажаною, а стратегічно необхідною умовою збереження інтелектуального та технологічного суверенітету держави. Лише шляхом гнучкого, проактивного і науково обґрунтованого підходу Україна зможе забезпечити ефективний правовий захист результатів діяльності в епоху ШІ та сприяти розвитку інноваційної економіки, здатної конкурувати на світовому рівні.

Перспективним для подальших наукових пошуків є аналіз та шляхи реалізації Рамкової конвенції Ради Європи про ШІ (The Framework Convention on Artificial Intelligence), до якої Україна приєдналася 15.05.2025 р., і яка визначає принципи, яких держава має дотримуватися у формуванні законодавства та застосуванні ШІ-продуктів у публічному секторі, як то: повага до людської гідності, прозорість, недискримінація, захист приватності, надійність і безпека.

Список використаних джерел

1. Кірін Р. С., Гутий Б. В., Дніпров О. С. Оптимізація правових механізмів захисту інтелектуальної власності у сфері штучного інтелекту та цифрових технологій. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15081410>.
2. Кульчій О. О. Інститут авторського права в умовах розвитку інструментів генеративного штучного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Т. 2, № 86. С. 140-145. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.22>.
3. Кірін Р. С., Петренко В. О., Калмиков А. С. Проблеми гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами захисту прав

інтелектуальної власності. *Український політико-правовий дискурс*. 2024. № 5.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14244250>.

4. Касич А. О., Яковенко Я. Ю., Ключ Ю. М., Динько І. Ю. Штучний інтелект та інтелектуальна власність у креативній індустрії: можливості і виклики. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2023. Вип. 6. С. 77-83. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.6.77>.

5. Білоцерковець Н. В. Судовий та адміністративний механізми захисту прав інтелектуальної власності. *Право.ua*. 2024. № 1. С. 30–35. DOI: <https://doi.org/10.71404/law.ua.2025.1.5>.

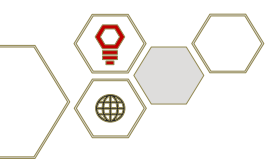
6. Капліна Г. А., Гуркіна В. В. Розвиток захисту права інтелектуальної власності в умовах збройної агресії. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 45. С. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-55-59>.

7. Кармазін М. О. Порівняльно-правові питання захисту прав інтелектуальної власності на технології штучного інтелекту. *Наше право*. 2024. № 3. С. 183–188. DOI: <https://doi.org/10.32782/np.2024.3.23>.

8. Ломакіна А. А. Історико-правові аспекти кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Т. 4, № 96. С. 57–68. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.96.57-68>.

9. Полюхович О. Теоретичні та практичні аспекти захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 4(44). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4\(44\)-1755-1768](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4(44)-1755-1768).

10. Тюрю Ю. І. Правові аспекти регулювання технологій штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф (м. Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 365-368. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-99>.

11. Balym O. Legal aspects of intellectual property protection in the conditions of development of artificial intelligence: international experience and prospects of Ukraine. *International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences»*. 2022. № 2(84). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-2-10678>.

12. Zaliievskiy S. Legal entity of artificial intelligence in the field of intellectual property law: civil legal problems. *ΛΟΓΟΣ. Онлайн*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.36074/2663-4139.16.18>.

13. Kirin R., Khomenko V., Pashchenko O. Prospects of legal regulation of educational AI relations. Digital transformation in Ukraine: AI, Metaverse, and Society 5.0 / eds. O. Kostenko, Y. Yekhanurov. SciFormat Publishing Books. 2024. P. 124-129. DOI: <https://doi.org/10.69635/978-1-0690482-1-9-ch13>.

14. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 13.05.2025).

15. Цивільний кодекс України. Редакція від 09.04.2025. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 13.03.2025).

16. Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Коросташова І.М. Патентологія : монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 424 с.

17. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/79 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 17 квіт. 2019 р. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (дата звернення: 13.03.2025).